

معرفی اسنادی دربارهٔ مطالبه سنوات خدمت مهام‌الدوله موجود در آرشیو ادارهٔ کل اسناد و امور مترجمان رسمی قوة قضاییه

زهرا فریدی

چکیده:

اسناد به‌عنوان یکی از مهم‌ترین منابع تاریخی، اهمیت زیادی در پژوهش‌های تاریخی در یک دوره یا برههٔ زمانی دارد و در مواردی نه‌تنها شواهد حکایت‌کننده از تغییر و تحولات اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و غیره بوده، بلکه برخی از اسناد بیانگر احوال شخصیه افراد نیز است. شرح زندگی برخی از رجال در دوره‌های مختلف تاریخی بنا به دلایل گوناگون در منابع ذکر نشده یا به‌صورت پراکنده آمده است. در این میان، برخی از اسناد موجود در آرشیو پرونده‌های مهم و ملی قوة قضاییه می‌تواند راهگشای ما در ارائهٔ شرح‌حالی هرچند مختصر از پیشینیانی باشد که در کتب به شرح زندگی و آثار آنان پرداخته نشده است. اسناد آرشیوی قوة قضاییه در واقع حاصل فعالیت‌های روزانهٔ سازمانی است که در گذر زمان و با مختمه‌شدن پرونده‌های جاری آنان تبدیل به گنجینه‌ای از اسناد به وسعت تمامی ابعاد زندگی اجتماعی و فردی اعضای جامعه شده است. علت این وسعت و تنوع اسناد در دستگاه قضا که مرجع رسیدگی به دعاوی است از همین کارکرد ناشی می‌شود؛ زیرا گاهی اشخاص جهت احقاق حق انواع مختلفی از اسناد همچون فرامین شاهان (مورد استناد مهام‌الدوله در پژوهش حاضر) را ضمیمهٔ پروندهٔ خود کرده که باعث تمایز و منحصر به فرد شدن نوع اسناد قوة قضاییه از سایر مراکز اسنادی باشد.

کلیدواژه‌ها

اسناد، محمدعلی شاه قاجار، احمدشاه قاجار، مهام‌الدوله، مترجم، سفارت.

آرشیو ملی، سال چهارم، شماره دوم، تابستان ۱۳۹۷، شماره پیاپی ۱۴، صص: ۱۶۸-۱۸۳



معرفی اسنادی دربارهٔ مطالبه سنوات خدمت مهامالدوله موجود در آرشیو ادارهٔ کل اسناد و امور مترجمان رسمی قوهٔ قضائیه

زهرا فریدی^۱

مقدمه:

اسناد از هر نوع که باشند -سلطانیات، دیوانیات یا اخوانیات، مالی و قضایی- روایتگر حقایق و عناصر ارزشمند تاریخ نگاری اند. در میان اسناد تاریخی، اسنادی چون فرامین سلطنتی و رقم‌ها، مکاتبات اداری و دیوانی، نامه‌های نیمه‌رسمی و شخصی در کنار قبale جات و وقف‌نامه‌ها و عقدنامه‌ها و غیره، با دو گونهٔ ارزش اداری یا استنادی و تحقیقی، از مهم‌ترین منابع مکتوب پژوهشی به‌شمار می‌آیند. در این پژوهش، سه سواد فرمان از محمدعلی‌شاه و احمدشاه قاجار معرفی می‌شود. این اسناد در خصوص اشتغال به کار و اعطای نشان به میرزااحسین‌خان کریمی‌زند (مهامالدوله) به‌عنوان منشی و مترجم در وزارت امور خارجه است. از آنجا که از نظر حقوقی سند یکی از وسایل اثبات حق است مهامالدوله نیز فرامین شاهان قاجاری را جهت احقاق حق خود مستند قرار داده و از وزارت امور خارجه به دیوان عالی تمیز (دیوان عالی شور) شکایت می‌کند.

میرزااحسین‌خان مهامالدوله از رجال سیاسی عصر قاجار و از مترجمان شاغل در وزارت امور خارجه بود که به سال ۱۳۰۶ش. اقدام به طرح شکایتی از آن وزارتخانهٔ دائر به نقض ماده ۷۱ قانون استخدام کشوری^۲ و تقاضای صدور تعرفه خدمت و تصدیق سوابق خدمتی در وزارت امور خارجه را می‌کند. وی این شکایت را در دیوان عالی تمیز (دیوان عالی شور)^۳ طرح می‌کند؛ زیرا مطابق اصل ۸۸ متمم قانون اساسی سال ۱۳۲۴ق.، تنها مرجع صلاحیت‌دار

۱. کارشناسی ارشد تاریخ، کارشناس بررسی اسناد و مدارک قوه قضائیه.

faridi-z@yahoo.com

۲. ماده ۷۱ قانون استخدام کشوری مصوب ۱۳۰۱ش.؛ اشخاصی که سابقاً مشاغل دولتی به‌عهده داشته و در تاریخ شروع اجرای این قانون خدمتی را متکفل نیستند، در صورتی منتظر خدمت محسوب می‌شوند که از تاریخ ۱۴ جمادی‌الآخر ۱۳۲۴ به این طرف پنج سال متوالی یا هشت سال متناوباً و به‌موجب فرمان همایونی یا حکم وزارتخانه مصدر شغل رسمی بوده باشند.

۳. دیوان عالی کشور تا سال ۱۳۱۸ به دیوان عالی تمیز موسوم بود.



برای رسیدگی به اختلافات ادارات و مشاغل دولتی مرجع مذکور بود (مجموعه قوانین موقتی، قسمت قانون اصول محاکمات حقوقی، ص ۳۳). به همین دلیل مهم‌الدوله به عنوان شاکی از وزارت امور خارجه، با مستنداتی چون دو دستخط از محمدعلی شاه و احمدشاه قاجار که حاوی اطلاعاتی در خصوص اشتغال وی در سفارت اتریش و مجارستان است، شکایت خود را به دیوان عالی تمیز ارائه می‌دهد.

در این مقاله هدف آن است پس از تدوین شرح مختصری از زندگی و فعالیت‌های اداری (منشی‌گری و مترجمی) مهم‌الدوله در وزارت امور خارجه و نیز فعالیت‌های سیاسی او، فرامین استنادی وی از شاهان قاجار و نیز آرای دیوان عالی تمیز موجود در اداره کل اسناد و امور مترجمان قوه قضاییه بازخوانی و معرفی شود.

در باب تأسیس وزارت امور خارجه

دوره قاجار را می‌توان آغازگر مناسبات رسمی خارجی در تاریخ سیاسی ایران قلمداد کرد. این دوره که به دنبال تحولات بعد از فروپاشی قدرت صفویه و دوران گذار دو سلسله افشاریه و زندیه بر صحنه تاریخ ایران پدیدار شد، آستان تحولات شگرفی در روابط و مناسبات سیاسی ایران با دول خارجی است. افزایش روابط سیاسی، بروز بحران‌های متعدد اجتماعی-سیاسی و شکست ایران در جنگ‌های روسیه باعث گسست جامعه قاجار از اندیشه سنتی و بروز گرایش‌های نوظهور شد که این امر در واقع پیامد یک خودآگاهی انتقادی بود که رخ نمود. به همین دلیل احساس نیاز برای دستیابی به علوم و فناوری‌های جدید به جهت پیشرفت و افزایش آگاهی‌های اجتماعی ضرورتی تردیدناپذیر می‌کرد که جامعه ایران را به سوی الگوبرداری از غرب سوق می‌داد و این امر تحقق نمی‌یافت مگر در پرتوی ارتباط هر چه بیشتر با کشورهای اروپایی با استفاده از ابزار زبان. می‌توان گفت زبان و ترجمه ابزار اصلی ارتباطات سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و ادبی میان ایران و سایر کشورها و نیز آشناسازی ایرانیان با اندیشه‌های نو، مکتب‌های فکری و روندهای ادبی و از مؤلفه‌های لازم حرکت به سوی تجددگرایی بوده است. از سوی دیگر همین احساس نیاز به برقراری روابط سیاسی با سایر کشورها فکر تأسیس وزارتخانه یا سازمانی را به وجود آورد که این مراودات و ارتباطات خارجی را مدیریت کند. وزارت امور خارجه از جمله قدیمی‌ترین وزارتخانه‌هایی است که در این راستا در ایران تأسیس شد. این وزارتخانه از ابتدای تأسیس در اوایل سلطنت فتحعلی شاه قاجار مرجع مخصوص برای مراجعات مأموران خارجی و بیگانگان بود و نام خاصی نداشت، گاهی دفترخانه غربا و زمانی دفتر امور خارج اطلاق می‌شد و مدتی هم امور دول خارجی نام‌گذاری شده بود. افزایش روزافزون مناسبات سیاسی بعد از فتحعلی شاه و در دوران محمدشاه جایگاه وزارت خارجه را



به ثباتی نسبی رساند، اما موجد دواير و ادارات منظمی برای وزارت خارجه نشد. روند مزبور در دوره ناصرالدین شاه قاجار تحول چشمگیری یافت. ناصرالدین شاه در محرم ۱۲۷۵ ق. در جهت اصلاح و تعدیل نظام سیاسی، دیوانی و قضایی کشور وزارتخانه‌های دهگانه‌ای را تأسیس کرد که وزارت امور خارجه از جمله آن‌ها بود. در سال ۱۳۰۰ ق. سازمان وزارت امور خارجه به شرح اداراتی، چون اداره تحریر نامجات و فرامین، اداره متعلقه به سفارت روس، اداره متعلقه به سفارتخانه‌های فرانسه، آلمان، اتریش و آتازونی (یونانی دنیا)، اداره متعلقه به سفارت عثمانی، اداره متعلقه به سفارت انگلیس، اداره محاکمات تجاری، اداره دفتر، ترجمه، خطوط رمز، اداره دفتر تشریفات، اداره دفتر ثبت و ضبط، اداره دفتر تذکره و طبع تشکیل یافته بود (شمیم، ۱۳۷۹، ص ۳۵۴). با این تشکیلات وزارت امور خارجه نقش مهمی را در مناسبات و روابط سیاسی با سایر کشورها عهده‌دار بود که به طبع آن می‌بایست مترجمان توانمندی در این ادارات به‌عنوان حلقه ارتباط میان دو کشور به کار گماشته می‌شدند. از جمله این مترجمان، میرزا احسین خان کریمی زند (مهام‌الدوله) است که سال‌ها در سفارت اتریش-مجارستان مشغول به خدمت بود.

پیشینه میرزا حسین خان مهام‌الدوله

در خصوص احوال شخصیه و زندگی مهام‌الدوله اطلاعات کاملی در دست نیست؛ اما طبق آنچه در منابع و پرونده شکایت استخدامی وی به دست آمده می‌توان گفت میرزا احسن خان در سال ۱۳۲۵ ق.، به استخدام وزارت امور خارجه درآمده و در سال ۱۳۲۷ ق.، طبق فرمان محمدعلی شاه قاجار به مدیریت اداره دول اتریش، آلمان و بلژیک منصوب شد. مطابق شرح حال ارائه شده مهام‌الدوله به کمیسیون وزارت امور خارجه، از صفر ۱۳۲۷ تا ربیع‌الاول همان سال (۱۲۸۷ ش.) در اداره تحریرات مشغول به خدمت بوده است و پس از آن طبق مراسله خصوصی سعدالدوله وزیر خارجه وقت به سفارت اتریش^۱ منتقل شده و مدت پانزده سال در آنجا سمت منشی‌گری و مترجمی را داشته است (احتشام السلطنه، ۱۳۶۶، ص ۲۸۱).^۲ گویا مدت زمان خدمت وی در سفارت اتریش آنقدر طولانی بود که در برخی منابع از وی به میرزا احسین خان اطریشی نام برده می‌شود (احتشام السلطنه، ۱۳۶۶، ص ۲۸۱). همچنین در خاطرات میرزا ابوالقاسم کحال زاده می‌خوانیم که او در سال ۱۳۳۶ ق. (۱۲۹۷ ش.) در مراسم تشییع جنازه کنت لگوتی وزیر مختار اتریش در تهران به‌عنوان یکی از اعضای سفارت اتریش و هنگری با سمت منشی اول آن سفارتخانه حضور یافته است (کحال زاده، بی‌تا، ص ۳۸۰).

فعالیت‌های سیاسی او در دورانی بود که ایران تحت تأثیر تبعات جنگ جهانی اول و دوم و در نهایت ضعف و ناتوانی بود. وی در دوران استبداد محمدعلی شاه قاجار از نزدیکان سعدالدوله رئیس‌الوزرا بود (بزرگ‌امید، ۱۳۳۵، ص ۱۸۵). در دوران حکومت احمدشاه قاجار نیز

۱. محل استقرار سفارت اتریش در آن سال‌ها در خیابان سعدی نزدیک به چهارراه سید علی بوده است (کحال زاده، بی‌تا، ص ۳۸۰).

۲. کد شماره ۶۳۹ از بانک اسناد مهم و ملی اداره کل اسناد و امور مترجمان قوه قضاییه.



به سال ۱۳۳۶ ق. (۱۲۹۶ ش.) به عضویت حزب تازه تأسیس سوسیال رولسیونر^۱ در تهران درآمد (مردوخ‌کردستانی، ۱۳۷۹، ص ۵۸۸). حزبی که بر ضد کابینه صمصام‌السلطنه قیام کرد و مدعی شد که او لیاقت مقام وزارت، اداره مملکت و نجات مردم از قحطی و مجاعه را ندارد. آنان به همراه علما و اهل بازار و نیز گروهی از دموکرات‌ها در مسجد شاه تهران علیه صمصام‌الدوله تجمع کردند (مردوخ‌کردستانی، ۱۳۷۹، ص ۵۸۹). کابینه‌ای که پس از مدتی به دنبال الغای کلیه عهدنامه‌ها با دولت شوروی و سپس صدور تصویب‌نامه در زمینه الغای کاپیتولاسیون سقوط کرد (شمیم، ۱۳۷۹، ص ۶۰۸). در قسمتی از خاطرات سیدمحمد کمره‌ای از اعضای فعال حزب دموکرات در خصوص حوادث سال ۱۳۳۷ به دستگیری مهمام‌الدوله و برخی از رفقای دموکرات اشاره شده است (کمره‌ای، ۱۳۸۲، ص ۸۰۶-۸۰۷، ۸۳۹).

در سال ۱۳۳۹ هجری قمری (۱۳۰۰ ش.) نیز که سید ضیاء‌الدین به دنبال کودتای حوت ۱۲۹۹ به قدرت رسید، عده‌ای از رجال سرشناس و مخالفان سیاسی خود را توقیف و زندانی کرد (شمیم، ۱۳۷۹، ص ۶۴۶). از جمله کسانی که دستگیر و روانه زندان شد، مهمام‌الدوله بود. روزنامه ایران به تاریخ ۱۳۰۰/۳/۳۰ در خصوص دستگیرشدگان می‌نویسد: «امروز هیئت محبوسین کودتا تظلم‌نامه‌ای را توسط قوام‌الدوله و حاجی امین‌الضرب و ممتازالملک به هیئت دولت دادند...»، خواسته‌های این گروه محبوس افتتاح فوری مجلس شورای ملی، تعقیب اعوان و همدستان ظاهری و باطنی داخلی و خارجی سید ضیاء، تشخیص دزدی‌ها و مأخوذات مشارالیه و رسیدگی به حساب و مواخذة از او به نام مشروطیت و قانون اساسی، تهیه وسایل برای جبران خسارات اقتصادی وارده به تمام طبقات عنوان شده بود (فراهانی، ۱۳۸۵، ص ۲۰۵، به نقل از: روزنامه ایران ۱۳۰۰/۳/۳۰).

مطابق آنچه در منابع آمده است او دارای سه فرزند به نام‌های میرزا موسی،^۲ میرزا عیسی^۳ و فصیح‌الملوک^۴ است.

در خصوص شکایت او از امور خارجه با توجه به پرونده قضایی موجود در اداره کل اسناد و امور مترجمان قوه قضاییه، مهمام‌الدوله مدعی است که طبق فرمان محمدعلی شاه قاجار مشغول به خدمت در اداره دول اتریش، آلمان و بلژیک وزارت امور خارجه شده است؛ اما پس از چندی بنا به دستور سعدالدوله وزیر امور خارجه وقت به سفارت اتریش منتقل می‌شود. او در این پرونده قضایی پس از رد درخواستش در کمیسیون وزارت امور خارجه مبنی بر صدور تعرفه سنوات خدمت مشارالیه در وزارت امور خارجه، موضوع را در دیوان عالی تمیز مطرح می‌کند. کمیسیون مزبور صدور تعرفه خدمتی مشارالیه را ناممکن می‌داند؛ زیرا فرمان محمدعلی شاه در وزارت امور خارجه ثبت نشده و مراسله سعدالدوله وزیر امور خارجه را نیز یک مراسله خصوصی دانسته که سوادی از آن جهت اطلاع وزارت امور خارجه ارسال شده است. همچنین کمیسیون اعلام

۱. رولسیون در لغت به معنای شورش و طغیان است.

۲. موسی که به سال ۱۲۷۵ شمسی متولد شد سمت‌هایی چون دادستان اصفهان، وزارت پست و تلگراف، شهردار مشهد، شهردار تهران و استاندار آذربایجان را داشت که در سال ۱۳۴۰ تحت تعقیب دیوان کیفر قرار گرفت و مدتی زندانی بود تا این‌که در سال ۱۳۴۳ درگذشت (عاقلی، ۱۳۸۰، ج ۳، ص ۱۵۶۹).

۳. کد شماره ۶۳۹ از بانک اسناد مهم و ملی اداره کل اسناد و امور مترجمان قوه قضاییه.

۴. فصیح‌الملوک شاعر و خطاط، فارغ‌التحصیل مدرسه فرانکو‌پرسان و دارای تحصیلات عالی در رشته زبان خارجه از دانشکده ادبیات پاریس بود که در تأسیس دارالمعلات مرکز تهران همکاری می‌کرد و از خوشنویسان دبیرخانه شورای عالی فرهنگ به‌شمار می‌آمد (حاج سید جواد، ۱۳۷۷، ج ۵، ص ۳۰۶).

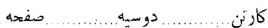


می‌دارد که در دفاتر وزارت امور خارجه نوشتجاتی به امضای ایشان ندارد.

مهام‌الدوله پس از طرح دعوی در دیوان‌عالی تمیز باز هم به نتیجه نرسید. دیوان‌عالی تمیز شکایت مهمام‌الدوله از وزرات امور خارجه دایر بر نقض ماده ۷۱ قانون استخدام کشوری را رد کرد. این مرجع با استناد به این که ماده ۷۱ قانون استخدام کشوری اشخاصی را منتظر خدمت محسوب داشته که از تاریخ جمادی‌الآخر ۱۳۲۴ به بعد، پنج سال متوالی و یا هشت سال متناوب به موجب فرمان همایونی و با حکم وزارتخانه مصدر شغل رسمی بوده‌اند و نیز با استناد به این که آقامیرزا حسین خان برای اثبات عملی شدن فرمان مرحوم محمدعلی شاه مورخه ۱۳۲۷ دایر به واگذاری اداره تحریرات دول اتریش، آلمان و بلژیک به مشارالیه و تصدی خود به شغل مزبور گذشته از آن که دلیلی اقامه نکرده است، بلکه وزارت امور خارجه نیز اشتغال ایشان را تکذیب کرده است و سایر اوراق منضمه به شکایت مشارالیه نیز هیچ یک حاکی از تصدی مشارالیه به یکی از خدمات رسمی دولت نیست، این شکایت را نپذیرفت. در رأی دیوان آمده است که استناد مرقومه سعدالدوله وزیر امور خارجه وقت به این که ادامه خدمت در سفارت اتریش با اجازه دولت و حفظ مقام مشارالیه در وزارت خارجه بوده و جزء مدت خدمت مشارالیه محسوب است موجه نیست، چه گذشته از این که مراسله مزبور خصوصی و دارای رسمیت اداری و قابل استناد نیست، بلکه تصدی آقا میرزا حسین خان به شغلی که به موجب فرمان به مشارالیه واگذار شده است مستند به دلیلی نیست تا آن که مراسله خصوصی وزیر خارجه وقت مؤثر بوده و مقام مشارالیه در وزارت خارجه محفوظ باشد و با صرف نظر از مراتب فوق‌الذکر مطابق صریح ماده ۱ قانون استخدام کشوری، خدمت رسمی عبارت است از: دارابودن شغل ثابت در یکی از وزارتخانه‌ها و ادارات دولتی بنابراین نمی‌توان مدتی را که شاکی در خدمت سفارت اتریش بوده است، خدمت رسمی دولت محسوب داشت. بنا بر جهات مذکور دیوان‌عالی تمیز شکایت مهمام‌الدوله را غیر وارد تشخیص و رد کرده است. پس از اعتراض مهمام‌الدوله، این رأی به تأیید هیئت دیوان‌عالی تمیز رسید.^۱

۱. کد شماره ۶۳۹ از بانک اسناد مهم
و ملی اداره کل اسناد و امور مترجمان
قوه قضاییه.





سواد مورخه ماه ۱۳

انکہ جن صاحبزادہ عین الدین تبرہم دشت اول نہایت بہیم طریش و باریت ان عرغور و آرمی علم بردار

عفو ابیہ نیت در دہکے رقبے در لبت مرف و عقدہ تر خندہ لب
و ہند و جہدے زن دانہ دہن غلط حقوت آج لچے عواران بہ ہنر استوار

مگر دایہ و امرا در حق بنی در تصفیہ ہا دیکھتہ فتنہ سے مامور میں ہا ارا
 فہرہ جہ منع ہو گئی ہے دانہ دانہ خود اپنے فکر و امور ساز و بساز

مقتدر اور آجائے اراکین، غایبہ و رستخ نفاہ۔ اعتراف کہ مقتدر بدوستان مقتدر لعل کن
عظیم مزاج فی حق جنتی عالم کبر را در انداز منقوش و ضعیف خمیر در دماغ نشسته زهر قفس

[نشان شیر و خورشید]

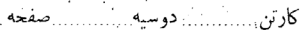
کارتن ————— دوسیه ————— صفحه

وزارت عدلیه

سواد ————— مورخه ————— ماه ————— ۱۳

[محل] مهر محمدعلی شاه

آنکه چون جناب میرزا حسین خان مترجم و منشی اول سفارت بهیه اطیش [اتریش] و مجارستان عمر خود را در تحصیل علم خارجه و تنقیح قوانین دول متمدنه مصروف و محیط به امورات و اصول سیاسی و متبحر به دقایق در امورات دیپلوماسی و همواره اوقات خود را با سرمایه لیاقت و درستی و مواظبت صرف حل و عقد مسائل اختلافیه بین اتباع داخله و خارجه و بین قانون دانی و مهمام شناسی حافظ حقوق اتباع دولت علیه ایران بوده و محض استظهار و تشویق مشارالیه شمه از عواطف ملوکانه و شرانه از تفقادات خسروانه درباره مشارالیه مشمول و به لقب جلیل مستشار حقوق ملقب و سرافراز فرمودیم که بین الامانی والاقربان مباحی و سربلند بوده زائد علی ماسبق موجب مزید دلگرمی و امیدواری او شود بیش از پیش در تصفیه مهمات و تسهیل اختلافات حاصله بین اهالی ایران با خارجه جهت بلیغ و حسن کفایت و امانت و دیانت حضور را به منصفه ظهور و شهود رساند و به هیچ وجه در رتق و فتق امور اتباع ایران به خارجه دریغ ننماید المقرر آنکه مقرب الخاقان معتمدی السلطان مستوفیان عظام بشرح فرمان جهان مطاع مبارک را در دفاتر [ناخوانا] ثبت و ضبط نموده در عهده می باشد شهر ذی القعدة الحرام ۱۳۲۶



سواد مورخه ماه ۱۳۰۳

[illegible]

سفر در ایام قیام از اربعه و ۱۴۱۳ هـ

کارتن _____ دوسیه

_____ صفحه

[نشان شیر و خورشید]

وزارت عدلیه

سواد _____ مورخه _____ ماه _____ ۱۳

[محل] مهر محمدعلی شاه

بملاحظه خدمات صادقانه و حسن نیت خالصانه فحامت اکتساب میرزا حسین خان منشی سفارت دولت
اطریش [اتریش] و مجارستان در طهران الطاف مهر اتصاف شاهانه شامل احوال او گردیده به تصویب
مستطاب اجل اشرف امیراکرم افخم مشیرالسلطنه صدراعظم و استدعای جناب مستطاب اجل امجد
اکرم سعدالدوله وزیر امور خارجه مبلغ چهارصد تومان بدون رسوم از بابت محل ضبط مقرری سفارت
ایتالیا [ایتالیا] برای مدد معاش و صرف تحصیل مقربی الخاقان میرزا عیسی خان و میرزا موسی خان
پسران مشارالیه بعینه بموجب مرحمتی و برقرار فرمودیم که همه ساله وجه مزبور را بالسویه دریافت
داشته مشغول تحصیل باشند مقرر آنکه مستوفیان عظام شرح فرمان مبارک را ثبت نموده در عهده
شناسند شهر محرم پیچی ثیل ۱۳۲۷

[حاشیه سمت راست:] مستوفی وزارت خارجه حاشیه نوشته در جزو بودجه وزارت خارجه منظور دارد

[امضا]

[حاشیه سمت چپ:] صحه ملوکانه



ورقه استنطاق دیوانخانه عدلیه

تاریخ	مدعا به	نشان شیر و خورشید	مدعی علیه	مدعی	تاریخ و محل
۲۸ خرداد ۱۳۰۶	خدمت دولتی علم تصدیق		وزارت خارجه امور خارجه	میرزا حسین خان (مهام الدوله)	

به تاریخ بیست و هشتم خرداد ۱۳۰۶ آقای میرزا حسین خان (مهام الدوله سابق) از وزارت امور خارجه دائر بر نقض ماده ۷۱ قانون استخدام کشوری درباره مشارالیه عرض حال شکایت به دیوان عالی تمیز تقدیم داشته و مستدعی رسیدگی شده به تاریخ پانزدهم بهمن ماه ۱۳۰۶ مطابق دوازدهم شعبان ۱۳۰۶ جلسه رسمی شعبه ثالثه دیوان عالی تمیز مرکب از آقایان مرقومه الاسامی تشکیل و پس از آقای حاج سید نصرالله رئیس آقای میرزا طاهر تنکابنی مستشار آقای عبدالمهدی طباطبایی مستشار قرائت راپورت آقای میرزا عیسی خان علی آبادی که در اینخصوص عضو ممیز بوده‌اند و قرار قبول عرضحال و قرائت نظریات کتبی آقای صدرا لاشراف معاون اول مدعی العموم کل دیوان عالی تمیز که بر رد شکایت بوده مشاوره نموده چنین رأی میدهند: شکایت آقامیرزا حسین خان (مهام الدوله سابق) از وزارت امور خارجه دائر بر نقض ماده ۷۱ قانون استخدام کشوری درباره مشارالیه غیر وارد است چه ماده فوق الذکر اشخاصی را منتظر خدمت محسوب داشته که از تاریخ ۱۴ جمادی الاخر ۱۳۲۴ به بعد پنج سال متوالی و یا هشت سال متناوب بموجب فرمان همایونی و با حکم وزارتخانه مصدر شغل رسمی بوده‌اند و آقا میرزا حسین خان برای اثبات عملی شدن فرمان مرحوم محمدعلی شاه مورخه صفر ۱۳۲۷ دائر بواگذاری اداره تحریرات دول اطریش و آلمان و بلژیک بمشارالیه و تصدی خود به شغل مزبور گذشته از اینکه دلیلی اقامه ننموده وزارت امور خارجه بشرح مراسله مورخه ۱۲ تیرماه ۱۳۰۶/ به نمره $\frac{3787}{66}$ اشتغال مشارالیه را بشغل مزبور باستناد دلائلی که در مراسله فوق ذکر شده است تکذیب نموده و سایر اوراق منضمه بشکایت نامه هیچیک حاکی از تصدی مشارالیه به یکی از خدمات رسمی دولت نیست و استناد شاکی به مرقومه سعدالدوله وزیر امور خارجه وقت به اینکه ادامه خدمت در سفارت اطریش با اجازه دولت و حفظ مقام مشارالیه در وزارت خارجه بوده و جزو مدت خدمت مشارالیه محسوب است موجه نیست چه گذشته از اینکه مراسله مزبور خصوصی و دارای رسمیت اداری و قابل استناد نیست به طوریکه فوقاً اشعار شد تصدی آقامیرزا حسین خان به شغلی که بموجب فرمان به مشارالیه واگذار شده است مستند به دلیلی نیست تا آنکه مراسله خصوصی وزیر خارجه وقت موثر بوده و مقام مشارالیه در وزارت خارجه محفوظ باشد و با صرف نظر از مراتب فوق الذکر مطابق صریح ماده ۱ قانون استخدام کشوری خدمت رسمی عبارت است از دارا بودن شغل ثابت در یکی از وزارتخانه‌ها و ادارات دولتی و بنابراین مدتی را که شاکی در خدمت سفارت اطریش بوده نمیتوان خدمت رسمی دولت محسوب داشت بنا بر جهات مذکوره شکایت آقامیرزا حسین خان غیر وارد و به اتفاق آراء رد می‌شود.

[محل امضا] سید نصرالله عبدالمهدی طباطبایی محمدطاهر تنکابنی



[illegible]

مطبعة سوس



دیوان عدالت عظمیٰ

[نشان سپرو خورشید]

نمبر ۵۹		ورقہ تحقیقات و صورت مجلس		صفحہ	
مدعی	مدعی علیہ	مدعا بہ	تاریخ	کارتن	دوسیہ
مہام الدولہ	وزارت خارجہ	استخدامی	روز ۲۹ ماہ شہریور ۱۳		

در خصوص تقاضای تجدیدنظر آقای میرزا حسین خان مہام الدولہ نسبت بہ حکم صادر از شعبہ ثالثہ دیوان عالی تمیز مبنی بر رد شکایت شاکی دائر بر نقض مادہ ۷۱ قانون استخدام کشوری وزارت خارجہ دربارہ مشارالیہ در حکم مزبور در ۲۳ بہمن ۳۰۶ بمشارالیہ ابلاغ و در ۸ اسفند ۳۰۶ عریضہ تجدیدنظر تقدیم دفتر دیوان عالی تمیز نمودہ است.

تاریخ ۲۹ شہریور ۲۷ ہیئت عمومی دیوانعالی تمیز از آقایان رؤسا و مستشاران مرقومہ الاسامی با حضور آقا میرزا رضاخان نائینی مدعی العموم کل

شعبہ اول

رضاقلی خان ہدایت

آقای ممقانی

آقای میرزا صادق خان بروجردی

آقای فلسفی

شعبہ ثانی

آقای وجدانی

آقای راد

آقای ہیئت

آقای نوری

شعبہ ثالثہ

آقای حاج سید نصرالہ تقوی

آقای میرزا مرتضی قلیخان

آقای تنکابنی

دیوان عالی تمیز تشکیل و پس از قرائت راپرت آقای حائری زادہ عضو معاون دیوان عالی تمیز و کسب نظریہ ہای مدعی العموم کل کہ بر ابقای نظریہ سابق (رد شکایت) بود و مراجعہ بدوسیہ عمل و قرار قبول عرضحال تجدیدنظر مشاورہ نمودہ و چنین رأی می دهند: نظر باینکہ اعتراضات مستدعی تجدیدنظر (آقای میرزا حسین خان مہام الدولہ) بر حکم شعبہ ثالثہ دیوان عالی تمیز خلاصہ و بالتنتیجہ تکرار بیان استدلالات و تمسکاتی است کہ برای توجہ دادن شکایت خود بہ وزارت امور خارجہ و در مرحلہ بدوی نمودہ و بہ جہات مندرجہ در حکم مزبور شکایت مشارالیہ وارد نیست و سواد غیر مصدق مراسلہ وزارت امور خارجہ مورخ ۳۰۵ کہ اخیراً ضمیمہ لایحہ تجدیدنظر نمبر گذاشتہ از اینکہ وزارت خانہ مزبور در تاریخ موخر بموجب لایحہ مورخہ ۱۲ تیرماہ ۳۰۶ پس از مراجعہ بہ سوابق اداری تصدی شاکی را باشتغال در آن وزارتخانہ تکذیب نمودہ مؤثر در فسخ حکم نیست لہذا باتفاق آراء حکم مورد استدعای تجدیدنظر تأیید می شود.



مهر میرزا

سلطان احمد شاه قاجار
نشان

حضرت میرزا حسن دربارت قدس سره
نزد حضرت میرزا محمد تقی شاه قاجار
باجایان شریفان و خاندان
اسرار میرزا محمد دربارت
رضی الله تعالی عنهما

۱۲۹۹
۱۳۰۰
۱۳۰۱
۱۳۰۲
۱۳۰۳
۱۳۰۴
۱۳۰۵
۱۳۰۶
۱۳۰۷
۱۳۰۸
۱۳۰۹
۱۳۱۰
۱۳۱۱
۱۳۱۲
۱۳۱۳
۱۳۱۴
۱۳۱۵
۱۳۱۶
۱۳۱۷
۱۳۱۸
۱۳۱۹
۱۳۲۰
۱۳۲۱
۱۳۲۲
۱۳۲۳
۱۳۲۴
۱۳۲۵
۱۳۲۶
۱۳۲۷
۱۳۲۸
۱۳۲۹
۱۳۳۰

به فضل و عنایت خداوند متعال
سلطان احمد شاه قاجار
شاهنشاه کل ممالک ایران

نظر بپاس خدمتی و مراتب لیاقتی که از میرزا حسین خان مهمام الدوله معروض افتاد به تصویب جناب
اشرف میرزا حسین خان مشیرالدوله رئیس الوزرا و استدعای جناب اجل مشارالسلطنه در امور خارجه
مشارالیه را به اعطای نشان شیر و خورشید از درجه اول با حمایل سبز مورد الطاف خود نمودیم به
تاریخ ۱۸ برج اسد پیچی ثیل یک هزار و سیصد و سی و هشت
محل مهر همایونی

[حاشیه پایین سمت راست ۱]: نمره ۵۴۷ مهر حسن
[حاشیه پایین سمت راست ۲]: نمره ۱۲۹۹۲ مشارالسلطنه
[حاشیه پایین سمت راست ۳]: خروج از دفتر مخصوص شاهنشاهی بتاریخ جدی [؟] ۱۳۴۰
[حاشیه پایین سمت راست ۴]: اداره تشریفات وزارت امور خارجه دفتر فرامین معاون الدوله نمره ۵۸۷
[حاشیه پایین سمت چپ]: از طرف قبیله اشرف ملوکانه روحیفدها حسینی علی قاجار
[حاشیه پایین سمت چپ]: سواد مطابق با اصل است

منابع:

- مجموعه قوانین موقتی، قسمت قانون اصول محاکمات حقوقی، ص ۳۳.
- شمیم، علی اصغر (۱۳۷۹). *ایران در دوره سلطنت قاجار*. تهران: زریاب.
- کحال زاده، میرزا ابوالقاسم (بی تا). *دیده ها و شنیده ها*. به کوشش مرتضی کامران. بی جا: چاپخانه کتیبه.
- بزرگ امید، ابوالحسن (۱۳۳۵). *از ماست که بر ماست*. تهران: بی نا.
- مردوخ کردستانی، محمد (۱۳۷۹). *تاریخ مردوخ*. تهران: نشر کارنگ.
- کمره ای، سید محمد (۱۳۸۲). *روزنامه خاطرات*. به کوشش محمدجواد مرادی نیا. تهران: نشر و پژوهش شیراز.
- فراهانی، حسن (۱۳۸۵). *روزشمار تاریخ معاصر ایران*. تهران: مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی.
- عاقلی، باقر (۱۳۸۰). *شرح حال رجال سیاسی و نظامی معاصر ایران*. ج ۳. تهران: نشر گفتار با همکاری نشر علم.
- حاج سید جوادی، کمال (۱۳۷۷). *اثرآفرینان، زندگینامه نام آوران فرهنگی ایران*. با همکاری عبدالحسین نوایی، حسین محدث زاده، حبیب الله عباسی. تهران: انجمن آثار و مفاخر فرهنگی.

